

Svjetlana Hribar

Usporedni slalom

Caryl Churchill:

Far Away u Teatru ITD u Zagrebu i Drami SNG-a Ljubljana

NEGDJE DALEKO / DALEČ STRAN...

Kada je Saša Broz uprizorila neobično kratak dramski tekst Caryl Churchill, koji je premijerno izveden u zagrebačkom Teatru ITD 13. siječnja ove godine, mnogi su gledatelji nakon te hrvatske praizvedbe napustili teatar zbunjeni. Jedan znanac, inače pasionirani kazališni gledatelj, upitao me:

"Koji je povod da se ovaj tekst stavi na repertoar? Sve je tako apstraktno i neprimjereno našem vremenu!"

Nisam bila u stanju naći pravi odgovor te večeri. Prvi susret s dramom *Far Away* i samu me ostavio u nedoumici i stalno sam se pitala što, u stvari, piše u didaskalijama originalnog teksta Caryl Churchill. Drugim riječima, zbunjivali su me odnosi među likovima, a istodobno mi se činilo da tri kratka prizora slavne engleske dramske autorice moraju imati daleko dublje značenje od onoga koje sam pojmla prvim gledanjem.

Uvid u internetske stranice otkrio mi je neke podatke o praizvedbi (krajem prosinca 2000.) u londonskom Royal Court Theatreu u režiji Stephena Daldryja, koji se ovom dramom – nakon režije filma *Billy Elliot* – vratio teatru. Predstava je trajala svega 45 minuta, ali je prema riječima kritičara "šokirala gledateljstvo glumački mirnom i brutalnom jednostavnošću".

Jedna me riječ ovog citata posebno privukla i otkrila mi obrnuti ključ koji je Saša Broz uzela kao polazište svog redateljskog postupka: "mir". Budući da nisam gledala Daldryjevu izvedbu, pitala sam se: Zašto ne? Zbog čega glumci ove drame ne bi bili "na rubu živaca"? Uostalom, rečenice koje izgovaraju tako su prijeteći brutalne, da im pripada neki neobjašnjiv strah aktera drame...

A onda sam pogledala istu predstavu na Maloj sceni Slovenskog narodnog gledališća u Ljubljani (premijera 19. siječnja 2002.), u režiji Mete Hočevar. Redateljski postupak, kao i scenografsko rješenje, toliko su u tim dvjema izvedbama različiti, da zaslužuju usporedbu.

KUĆA

Predstava u Teatru ITD igra se na (uvjetno rečeno) velikoj sceni, koja je podijeljena na dva dijela: na jednoj se strani igraju prizori u kući tetke Harper, na drugoj oni u radionici šešira. Joan je mlada djevojka neodređenih godina (može biti tinejdžerica, ali i starija – igra je Natalija Đorđević), koja na scenu dolazi s koferima... U prvi mah čini vam se da je odnekud doputovala, ali nakon razgovora koji vodi sa svojom hladnom i robotski isprogramiranom tetkom Harper (Senka

Bulić), pomislite da je – gonjena strahom i viđenim prizorima – odlučila naglo oputovati... Ono o čemu govore, a to su krvave scene kojima je Joan slučajno i krimice nazočila, upravo zbog robotske pojave tetke Harper i posve histerična Joanina govora, doimaju se nestvarno, kao plod djevojačke bolesne mašte, ali i nekog čudnog ludila koje se ugnijezdilo na idiličnom seoskom gazdinstvu "negdje daleko"...

U režiji Mete Hočevar, Joan je djevojčica. Predstava se igra iza dovtljivo riješena "okvira", koji tvori malu, doslovce minijaturnu scenu. Ono što vide gledatelji jeste presjek jednog predsoblja u koje se spuštaju stube. Na dnu stuba smješten je stol za kojim sjedi tetka Harper (Milena Zupančić), stara i zapuštena izgleda, okorjela pušačica i alkoholičarka... Stubama se spušta Joan (Nataša Barbara Gračner). Okvir scene ne dopušta gledatelju vidjeti čitavu djevojčicu, otkriva nam samo njezine noge i rub haljine, a kada sjedne na stube, pokažu se i duge plave pletenice. Joan u ruci drži plišanog medu; sva tjeskoba i strava onoga o čemu govori odražava se u njezinu glasu i rukama kojima zbunjeno stišće igračku. Nema povišena tona, tetka Harper je mirna, muči je doduše težak pušački kašalj, ali ona vrlo razložno i mirno objašnjava Joan pozadinu jezivih scena kojima je slučajno prisustvovala. Joan je zbunjena, njezina ruka drhti, ona zna da je vidjela okrutna ubojstva, čula je krike djece, ali i ona je samo dijete. Na sva njezina pitanja tetka Harper ima spreman odgovor. I vrlo uvjerljivu sugestiju da je ona, Joan, sada dio nekog velikog i važnog pokreta koji se bori za dobrobit ljudi.

RADIONICA

Scenografsko rješenje Mete Hočevar iz prve scene omogućava da ista glumica u drugoj sceni (koja se prema didaskalijama C. Churchill događa nekoliko godina poslije) igra odraslu Joan. Površina scene ostaje ista – ponovo je to okvir, ovoga puta podijeljen tako da tvori dva mala izloga, u kojima, svatko u svom skučenom prostoru, Joan i Todd (Marko Mandić) izrađuju šešire. To je simpatična i kreativna profesija, ali u opuštenom razgovoru otkrivamo najprije loše uvjete rada, a onda i barbarsku namjenu šešira koje izrađuju. Sa šeširima na glavama uznici idu u smrt...

Povorku osuđenika na smrt Meta Hočevar riješila je giljotinom, koja odrubljuje šešire. Raskošne, prepune cvijeća, romantične ukrase odrubljenim glavama...

"Čini mi se dosta žalosno da ih spaljuju zajedno s truplima", kaže Joan Toddu žaleći nad sudbinom svojih šešira, bez imalo sućuti prema ljudima. "Za mene je baš u tome čar. Šeširi su kratka vijeka. Oni su metafora za..." nadovezuje se Todd. "Za život...", zaključuje Joan.

Nasuprot intimnoj i vizualno benignoj atmosferi manufakturne radionice šešira u slovenskoj predstavi, radionica u predstavi Saše Broz hladna je i automatizirana. Tu je pokretna traka na kojoj se izrađuju šeširi; prostor je otvoren, širok, Joan i Todd iskazuju uzajamnu naklonost, potom seksualnu privlačnost, pa gledatelj zaključuje da, osim pripadnosti ideji, i fizički pripadaju jedno drugome.

Iako je tekst koji izgovaraju identičan u objema predstavama, atmosfera i način govora glumaca ostavlja

C. Churchill, *Tamo daleko*, Teatar ITD, Natalija Đorđević

u gledatelja posve drukčiju sliku. Natalija Đorđević (Joan) i Marko Torjanac (Todd) nisu nimalo ravnodušni na zbivanja koja ih okružuju. Naprotiv, zagrebački Todd vrlo ozbiljno prijeti nevidljivom poslodavcu dovođenjem novinara, što ostavlja dojam mogućeg pozitivnog ishoda. U ljubljanskoj predstavi – unatoč ljupkim igricama aktera ili baš zato – sve izgleda okrutnije i potpuno bezizlazno.

Povorku uznika i njihov odlazak u smrt Saša Broz riješila je filmskim projekcijama holokausta, ali i drugim prizorima stradanja ne samo ljudi... Filmski materijal stalna je pratnja glumačkim replikama i dobar uvod u treću scenu, ponovo na imanju tetke Harper, nekoliko godina poslije.

RAT

Harper i Todd razgovaraju o događajima u kojima uz ljude sudjeluju i životinje:

“Mačke su na strani Francuza!” kaže Harperova.

“Nikada nisam volio mačke. Smrde i vole te samo zato jer ih hraniš... I grizu. Imao sam jednom mačku koja je znala odgristi komad tijela i odnijeti ga u gubici”, nadovezuje se Todd.

“Znaš li da ubijaju i dojenčad?”

“Gdje?”

“U Kini. Skoče im u krevce kad nitko ne vidi.”

“Ima li mačaka koje su ‘u redu’?”

“Ne bih rekla.”

“Jesi li gledao emisiju o krokodilima?”

“Volio bih da su krokodili naši saveznici. Ne može ih se zaustaviti, i sama znaš.”

“Nećemo se valjda svadati oko krokodila?”

“Što ti je? Pa znaš na čijoj sam strani?”

“Ne znam, što misliš?”

Radi se o totalnom ratu sviju protiv svih... Atmosfera treće scene, unatoč posve drukčijim scenografskim rješenjima, gotovo je identična u ljubljanskoj i zagrebačkoj predstavi: rat je. Negdje daleko ili negdje blizu. Todd govori kako je u Etiopiji ubijao djecu i životinje, streljao mješovite jedinice španjolskih kompjutorskih programera i pasa. Bilo je bolje od seksa. U klanicama je strujom ubijao prasadi i glazbenike...

Dolazi Joan. Ona je na imanju samo nakratko. U posjetu mužu Todd. Govori o okrutnim prizorima ubijenih i osakaćenih svuda uokolo. I sama je, dolazeći, ubila dvije mačke i jedno dijete, da izgleda kao da je u nekoj misiji...

Bizarnim dijalozima i okrutnim pričama predstava završava – u zagrebačkoj verziji ostavljajući za sobom gorak okus beznađa. Kraja svijeta. Kraja civilizacije...

U režiji Mete Hočevar – ponovo opreka. Paradoks. Joan, usprkos maskirnoj uniformi, nježno polaže glavu na Toddovu grudi... Toddovo lice skriva gornji okvir pozornice. U završnoj sceni okvir se počinje dijagonalno smanjivati, postupno se u njemu vidi još samo

Joanino lice. I ruka koja traži Toddovu. U malom osvijetljenom rombu završnog prizora njezin prst nalazi Toddov. Tračak nade za ovaj svijet... A onda se romb zatvori. Mrak.

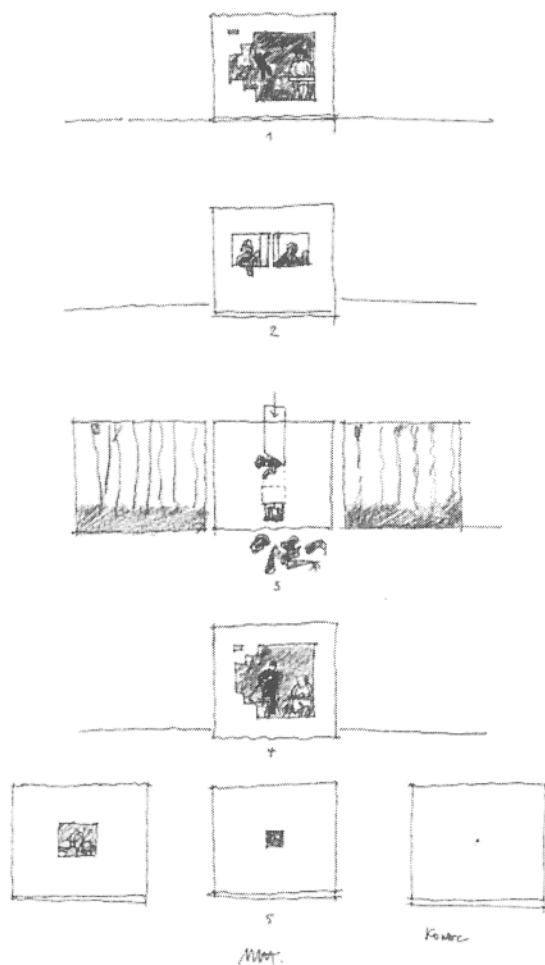
ZAŠTO FAR AWAY?

Razmišljajući o razlozima koji su eventualno mogli navesti Caryl Churchill da napiše ovu troprizornu, naoko apstraktnu dramu, ne mogu se oteti dojmu da je njome rezimirala cijelu povijesnu epohu kojoj pripada. Rođena 1938. godine u Londonu,

C. Churchill, *Tamo daleko*, Teatar ITD, Natalija Đorđević, Senka Bulić

CARYL CHURCHILL
DALEČ STRAN
SNG DRAMA - MKA DRAMA
MAY 2001 MMT.

Churchillova je kao dijete iskusila Drugi svjetski rat. Možda nije slučajno naslovila svoju dramu *Far Away*.

"It's such a far away country!" rekao je ministar Chamberlain govoreći o Hitlerovu napadu na Poljsku.

Kratkovidno, kao što je kratkovidna bila politika Zapada, kada je dopustio najnoviji pokolj na Balkanu...

Ništa danas više nije "negdje daleko" (kao što nije bilo ni u vrijeme Drugoga svjetskoga rata), a svaka scena predstave Caryl Churchill ima svoje opravdanje za igru baš u našem vremenu.

U prvoj sceni neko imanje u brdima, koje bi trebalo biti mjesto odmora i tišine, učas se pretvara u poprište nasilja i ubojstava. U ime općeg dobra, dakako...

Druga je scena prizor totalitarizma – čovjek je potpuno nemoćan u borbi s institucionaliziranim nasiljem – bez obzira vidimo li ga kao prizore holokausta, giljotine, odsustva radničkih pa i svih ljudskih prava. Ima li tješnje veze između metaforičnih rečenica Churchillove i današnje posvemašnje demokracije?

Na kraju – treći prizor: totalni rat. Ako smo kroz cijelu dosadašnju povijest znali tko je na čijoj strani, nakon 11. rujna 2001. to zaista više ne znamo. Iako je Caryl Churchill napisala svoju dramu prije spomenute tragedije, ona je upravo dramskim postupkom raščlambe jedne epohe – anticipirala njezin kraj.

C. Churchill, *Daleč stran...*, Drama SNG-a, Milena Zupančić